

Kurikulum češtiny jako druhého jazyka pro základní povinné vzdělávání

Kurikulum češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) stanovuje cíle a vzdělávací obsah jazykové přípravy žáků – cizinců (a žáků s odlišným mateřským jazykem - OMJ), kteří vstoupí do základního povinného vzdělávání s žádnou nebo velmi malou znalostí vyučovacího jazyka.

Cíle výuky češtiny jako druhého jazyka

Cílem výuky češtiny jako druhého jazyka je poskytnout žákům- cizincům a žákům s odlišným mateřským jazykem (OMJ) jazykové a sociokulturní kompetence, které jim umožní se zapojit do výuky v běžných třídách. Nezbytná je následná jazyková podpora podle individuálních potřeb konkrétního žáka/žákyně.

Organizace jazykové přípravy

Žáci a žákyně 1. - 2. ročníku bez znalosti češtiny jsou vzdělávání podle úrovně 1 kurikula ČDJ. Žáci 3. - 9. ročníku s neznalostí nebo velmi malou znalostí jazyka výuky jsou vzdělávání podle úrovně 1 nebo 2. Rozsah a obsah jazykové přípravy je stanoven na základě jednoduché orientační diagnostiky, kterou provede pedagogický pracovník školy.

V případě, že žáci-cizinci a žáci s OMJ nejsou schopni se z důvodu neznalosti vyučovacího jazyka účastnit výuky v běžné třídě, škola je může zcela nebo zčásti uvolnit z vyučování některých předmětů (na dobu nezbytně nutnou) a nahradit je výukou češtiny jako druhého jazyka - §50 školského zákona. Při vzdělávání žáků bez znalosti českého jazyka využívá škola možnosti vytvářet skupiny žáků a neprodleně a po dobu nezbytně nutnou upraví výuku českého jazyka tak, aby odpovídala aktuálním vzdělávacím potřebám těchto žáků. **(současný stav)**

Intenzivní jazyková výuka češtiny jako druhého jazyka je určena žákům – cizincům a žákům s odlišnými kulturními a životními podmínkami, kteří vstoupí do základního povinného vzdělávání bez znalosti nebo s minimální znalostí vyučovacího jazyka. Výuka je realizována zpravidla mimo kmenovou třídu a probíhá především v dopoledních hodinách místo běžného vyučování a to v rozsahu nejméně 100 a nejvíce 400 hodin maximálně po dobu 10 měsíců. **(nový systém podpory žáků - cizinců v základním povinném vzdělávání, který připravuje MŠMT)**

Čeština jako druhý jazyk

Druhý jazyk se oproti jazyku cizímu liší především **významem v životě žáka/žákyně**. Jde o jazyk, na kterém je uživatel existenčně závislý z hlediska školní docházky a integrace do společnosti. V souvislosti s tím jsou v případě druhého jazyka také zvýšené nároky na míru rozvoje sociokulturní kompetence. Výuka se zpočátku zaměřuje především na výuku základních jazykových funkcí (pozdravy, poděkování, prosba apod.) a kompenzačních strategií (umí říct, že nerozumí, požádat o zopakování). Z komunikačního hlediska v první fázi vyučování obvykle převládá výuka mluvení a poslechu nad výukou čtení a psaní a výuka základní slovní zásoby nad výukou gramatiky. Specifikem češtiny jako druhého jazyka je především to, že je žák vystaven silné potřebě naučit se už **na velmi nízké úrovni pokročilosti specifickou slovní zásobu**, která je určující pro školní prostředí, ale není obsažena v běžných učebnicích češtiny pro cizince. Rozdíl mezi druhým a cizím jazykem je v neposlední řadě také v tom, že žák/ žákyně **je velice záhy vystaven/a různým variantám češtiny** jak na rovině slovní zásoby, tak stylistické a fonetické.

Kurikulum a metodická podpora

Kurikulum češtiny jako druhého jazyka stanovuje očekávané výstupy učení RVP ZV a vzdělávací obsah pro deset tematických celků a dvě jazykové úrovně.

Očekávané výstupy učení a vzdělávací obsah češtiny jako druhého jazyka jsou formulovány souhrnně pro 1. - 9. ročník základního vzdělávání. Metodické poznámky ke vzdělávacímu obsahu upřesňují požadavky na jednotlivé věkové kategorie **1. - 2. ročník , 3.-5. ročník , 6.-9.ročník a dvě úrovně** jazykové pokročilosti. Jednotlivé věkové kategorie se liší především požadavkem na užívání slov (mladší děti) a vět (starší děti), požadavkem na míru samostatné produkce (jak při mluvení, tak psaní), délkou a strukturou textů, se kterými se pracuje, délkou a mírou strukturovanosti textů při čtení. Kromě uvedeného hrají roli také individuální faktory (např. tzv. tiché období, kognitivní vývoj a nadání, povaha, sociokulturní pozadí, osobní historie, klima školy a třídy). Toto vše má vliv na požadavky na dosaženou úroveň u různě starých dětí a především na volbu metod a organizaci výuky.

Popis úrovní

Jazykové úrovně záměrně nevyužívají škálu stanovenou Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky, neboť není zaměřena na studium druhého jazyka, nýbrž jazyka cizího. Popis úrovní byl inspirován popisy úrovní švédštiny a finštiny jako druhého jazyka (1).

Úroveň 1

Žák/Žákyně se dokáže zapojit do velmi jednoduché interakce v oblasti nejvíce naléhavých komunikačních potřeb. Komunikace často probíhá na neverbální úrovni. Žák potřebuje aktivní spolupráci partnera v komunikaci (tempo řeči, volba kódu, pomoc s formulací).

Žák/Žákyně reaguje na výpovědi a zapojuje se do rozhovoru za předpokladu, že učitel/učitelka mluví pomalu, zřetelně a komunikaci přizpůsobuje řečovým schopnostem a dovednostem konkrétního žáka/žákyně; pro produkci žáků jsou typická gesta nebo jednoslovné reakce na naučené věty.

Projev je velice jednoduchý, jedno nebo dvouslovný, užívá jednoduché věty. Výslovnost je nedokonalá se známkami jinojazyčného akcentu. Projev je z velké části gramaticky chybný, ovládá pouze základní soubor gramatických pravidel nezbytných pro základní dorozumění (např. flexe jmen v základních pádech, tedy v nominativu a akuzativu). V projevu jsou časté chyby. Žák/Žákyně dokáže správně reagovat na jednoduché otázky (Kdo..., Co..., Kdy..., Kam...) a dokáže se orientovat v situacích, které vycházejí z jeho bezprostřední zkušenosti (škola a školní třída, rodina). Výuka probíhá pomocí názorných a vizuálně dobře zpracovaných ukázek, např. přiřazování slov k obrázkům, barev k pastelkám apod. Základním bodem výuky je zejména rozšiřování slovní zásoby ve známých situacích a tématech. Projev (mluvený i psaný) vykazuje vysokou míru chyb. Prostředkem dosažení této úrovně je primárně spisovná čeština, s ohledem na prostředí, ve kterém je jazyk osvojován, se objevují také prvky běžně mluveného jazyka.

Žák/Žákyně na této úrovni je obvykle schopen/na zvládat základní a opakující se jazykové situace v režimu jeden na jednoho. Žák/Žákyně dokáže pojmenovat známé předměty a rozpoznat známé výrazy v mluveném i psaném jazyce. Žák/Žákyně rozumí stručným instrukcím a známým tématům v pomalém a v případě nutnosti opakovaném mluveném projevu. Žák/Žákyně nerozumí parafrázím.

S ohledem na školní jazyk a jazyk učebnic rozumí žák/žákyně tématům s pomocí obrázků a dobře vybraných klíčových slov. Žák/Žákyně potřebuje při učení velkou podporu pomocí ilustrací a obrázků, pomalý a jasný jazykový projev a časté opakování. Pro porozumění je důležitý zúčastněný komunikační partner. Žák/Žákyně umí napsat známá slova a krátké věty. Žák/žákyně potřebuje

rozsáhlou podporu ve formě připravených lexikálních i gramatických modelů, aby dokázal produkovat krátký mluvený nebo psaný text.

Porozumění tématu v nestrukturované sociální interakci vyžaduje velkou podporu kontextu a situačně-specifických náznaků.

Komunikační dovednosti žáka/žákyně korespondují s mírou znalostí o okolním světě, která je ovlivněna stupněm jeho/jejího kognitivního vývoje (věk, pokročilost v mateřském jazyce) a okolním prostředím (včetně školního). Úroveň schopnosti mechanického čtení a psaní ovlivňuje rozsah a charakter textů, kterým je žák/žákyně na dané úrovni schopen/a porozumět a které dokáže produkovat.

Žák/Žákyně adekvátně reaguje v přiměřeně náročných komunikačních situacích, adekvátní reakce je míněna jak verbální, tak neverbální a musí být posuzována s ohledem na věk a kognitivní a sociální zralost žáka/žákyně. Při komunikaci s žákem s OMJ musí být komunikační partner, tedy učitel, maximálně kooperativní, vyslovovat pomalu a pečlivě a sledovat žakovy reakce.

Úroveň 2

Žák/Žákyně se dokáže dorozumět v běžných komunikačních situacích ve škole i v osobním životě, výrazně se zvyšuje schopnost jeho samostatného projevu, pokud je předem připravený. V mluveném i psaném projevu se stále objevuje velké množství chyb. Slovní zásoba se rozšiřuje, stále je ale velice limitovaná, nebrání ale globálnímu porozumění. Ve škole se cítí komfortně v běžných komunikačních situacích spojených s jeho osobou, akademický jazyk ještě ovládnutý není. Práce s učebnicemi, schopnost čtení s porozuměním a porozumění výkladu učitele jsou stále nedostatečné z důvodu málo rozvinuté slovní zásoby a neznalosti komplexní větné stavby. Učivo se zaměřuje jak na osvojování systému češtiny, tak i na práci s psaným jazykem, nácvik práce s textem a na podporu rozvoje čtenářských strategií. Prostředkem k dosažení této úrovně je primárně spisovná čeština, s ohledem na prostředí, ve které je jazyk osvojován, se objevují také prvky běžně mluveného jazyka.

Žák/Žákyně se dokáže vyrovnat se situacemi spojenými s každodenní školní rutinou. Umí použít nejobvyklejší fráze, rozumí opakujícím se situacím a úkolům. Žák/Žákyně umí psát a mluvit o známých a kontextových tématech. Porozumění vyžaduje pomalou a jasnou řeč nebo známé téma. Žák/Žákyně dokáže porozumět tématu a vybraným informacím v oblasti naučného diskurzu, může-li se opřít o ilustrace. Žák/Žákyně rozumí útržkům informací z učebnic založených na titulcích a obrázcích. Učení se novým věcem stále vyžaduje mnoho podpory. Žák/Žákyně umí vyjádřit, zda rozumí psané nebo mluvené interakci, a pokud je to nutné, umí položit k tématu další otázky. Žák/Žákyně při mluvení a psaní vychází z připravených modelů a vyžaduje systematickou podporu.

Jazyková úroveň žáka/žákyně limituje výběr témat a textů. Žák/Žákyně potřebuje podporu v tom, na co se má během poslechu nebo čtení zaměřit. Žák/Žákyně může mít potíže s porozuměním, pokud se v nestrukturovaných interakcích nemůže opřít o konkrétní situační nápovědu a dostatečný kontext.

Komunikační dovednosti žáka/žákyně korespondují s mírou znalostí o okolním světě, která je ovlivněna stupněm jeho/jejího kognitivního vývoje (věk, pokročilost v mateřském jazyce) a okolním prostředím (včetně školního). Úroveň schopnosti mechanického čtení a psaní ovlivňuje rozsah a charakter textů, kterým je žák/žákyně na dané úrovni schopen/a porozumět a které dokáže produkovat.

Seznam zdrojů:

- (1)** Language proficiency scale, Finnish and Swedish as a second language and literature.
Dostupný z: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/language-proficiency-scale_finnish-and-swedish-as-a-second-language-and-literature.pdf
- (2)** Kurikulum češtiny jako druhého jazyka (NÚV, 2018)